

ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA

Prierezové témy priaznivo ovplyvňujú proces utvárania a rozvíjania funkčných kompetencií žiakov. Sú povinnou súčasťou školského vzdelávania.

Environmentálna výchova (ENV) umožňuje žiakom získať vedomosti, zručnosti, postoje a návyky k ochrane a zlepšovaniu životného prostredia dôležitého pre trvalo udržateľný život na Zemi. Vedie žiakov ku komplexnému pochopeniu vzájomných vzťahov človeka, organizmov a životného prostredia, kde sú prepojené aspekty ekologické, ekonomické a sociálne.

Environmentálna výchova je v iŠVP formulovaná prostredníctvom špecifických cieľov, ktoré má žiak postupne naplniť na konci stupňa vzdelávania. Cieľom uplatňovania tejto prierezovej témy je prispieť k tomu, aby žiak:

na 1. stupni základnej školy:

- osvojil základné pravidlá a zručnosti pre správanie sa v prírode s ohľadom na organizmy a ich životné prostredie;
- rozpoznal hlavné zmeny vo svojom okolí na základe pozorovania prírody;
- rozpoznal hlavné charakteristiky rôznych druhov životného prostredia;
- poznal a vyberal konkrétne možnosti smerujúce k ochrane a zlepšeniu svojho životného prostredia;
- podieľal sa aktívne na zveľadovaní životného prostredia školy a jej okolia;
- správal sa šetrne k prírodným zdrojom, uskomnil sa v spotrebe, ktorá zaťažuje životné prostredie;

na 2. stupni základnej školy:

- rešpektoval základné pravidlá pre správanie sa v prírode s vzhľadom na organizmy a ich životné prostredie;
- rozpoznal a vyhodnotil zmeny v prírode a svojom okolí;
- poznal možnosti smerujúce k ochrane a zlepšeniu životného prostredia, podieľal sa na aktivitách (školy) smerujúcich k ochrane a zlepšovaniu životného prostredia širšieho okolia (školy, obce...);
- získal informácie o zásahoch človeka do životného prostredia a vyhodnotil ich dôsledky v lokálnych a globálnych súvislostiach;
- rozlišoval technológie a výrobky šetrné k životnému prostrediu;
- šetrne sa správal k prírodným zdrojom;
- aktívne sa podieľal na eliminácii znečistenia životného prostredia;

na gymnáziu:

- dokázal vnímať negatívne zásahy človeka v svojom širšom životnom prostredí;
- navrhol možnosti, riešenia smerujúce k ochrane a zlepšeniu životného prostredia na lokálnej/regiónálnej úrovni a aktívne sa na nich podieľal;
- skúmal vplyv faktorov prostredia na organizmy v širších súvislostiach;
- diskutoval o globálnych ekologických problémoch, kriticky hodnotil ich vplyv a riešenia;
- porozumel princípom trvalo udržateľného rozvoja;

- porovnával technológie a materiály šetrné k životnému prostrediu s takými, ktoré poškodzujú životné prostredie, argumentoval potrebu uprednostnenia „zelených“ technológií a materiálov;
- poznal spoločenské nástroje starostlivosti o životné prostredie;
- šetrne sa správal k prírodným zdrojom, vedel prispôbiť svoje návyky v prospech zachovania životných podmienok.

Prierezová téma Environmentálna výchova **sa môže realizovať:**

- ako súčasť učebného obsahu vyučovacích predmetov,
- prostredníctvom samostatných projektov, seminárov, vyučovacích blokov, kurzov a pod.,
- môže tvoriť samostatný vyučovací predmet z rámca voliteľných (disponibilných) hodín.

Tieto formy môžu byť ľubovoľne kombinované.

1. ENV ako súčasť učebného obsahu vyučovacích predmetov

Problematika environmentálnej výchovy sa prelína rôznymi oblasťami života, v dôsledku čoho môže byť začlenená do rôznych vyučovacích predmetov. Najčastejšie sú to geografia, biológia, fyzika, chémia, prírodoveda, svet práce a etika.

V tomto prípade sa v ŠkVP uvádzajú len ciele prierezovej témy, prípadne vyučovacie predmety, v ktorých sú napĺňané.

Ak sú ciele ENV napĺňané v rámci vyučovania konkrétnych predmetov, nie je potrebné ich osobitne zaznamenávať v triednej knihe.

2. ENV formou projektov, seminárov, vyučovacích blokov, kurzov, ...

V ŠkVP sa rozpracuje konkrétny projekt / kurz / blok,... (Čo? Kto? Kedy? Ako? ...)

Napríklad projekt:

- Názov projektu: VODA V NAŠOM ŽIVOTE
- Téma/stručný obsah: Voda a životné prostredie
- Ciele: konkretizovať ciele zo ŠVP
- Cieľová skupina: 5. a 6. ročníky
- Časový plán/rozpis činností: september: ..., október: ...
- Materiálne zabezpečenie: ...
- Čiastkové výstupy: priebežné správy, skupinové reflexie, dokumentácia
- Prezentácia a vyhodnotenie: ...
- Koordinátor: ...

Sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR predkladá každoročne výzvu na podávanie žiadostí o financovanie rozvojových projektov environmentálnej výchovy a vzdelávania s názvom ENVIROPROJEKT s maximálnou výškou finančného príspevku 2 000 €. Výzvu každoročne zverejňuje na svojom webovom sídle v sekcii Regionálne školstvo/Rozvojové projekty v regionálnom školstve:

<https://www.minedu.sk/rozvojove-projekty-v-regionalnom-skolstve/>

3. ENV ako samostatný vyučovací predmet

V tomto prípade je hodinová dotácia využitá z rámca voliteľných (disponibilných) hodín.

V ŠkVP sa predmet uvádza v učebnom pláne a sú preň vypracované učebné osnovy.

Formu a rozsah učebných osnov ŠkVP platná legislatíva nestanovuje, je v kompetencii školy zvoliť primeraný rozsah a formu vzhľadom na svoju profiláciu a vzdelávací zámer. Učebné osnovy by mali obsahovať:

- charakteristiku novovytvoreného vyučovacieho predmetu,
- vzdelávacie ciele,
- vymedzenie výkonu (výkonový štandard),
- vymedzenie učebného obsahu (obsahový štandard).

Vedenie školy (vychádzajúc z pedagogicko-organizačných pokynov) má vytvárať podmienky pre prácu učiteľa – **koordinátora environmentálnej výchovy**, ktorého úlohou je:

- koordinovať ENV v škole – vypracúvať stratégiu a prípravu podmienok pre jej realizáciu,
- spolupracovať s vedením školy, učiteľmi, zamestnancami; rodičmi, mimovládnyimi organizáciami, orgánmi štátnej správy, osvetovými zariadeniami...
- koordinovať realizáciu školských ENV aktivít,
- koordinovať propagáciu,
- navrhovať opatrenia na zlepšenie...

(z LEGISLATÍVY: Zákon 317/2009 Z.z. 5. časť Profesionálny rozvoj; § 32 Kariérová pozícia;

(2) Kariérové pozície sú:

a) pedagogický zamestnanec špecialista alebo odborný zamestnanec špecialista,

(3) Štruktúru kariérových pozícií v škole alebo v školskom zariadení určí riaditeľ vo vnútornom predpise po prerokovaní v pedagogickej rade a po prerokovaní so zriaďovateľom.)

Ak má byť implementácia ENV zmysluplná a vychádzalo sa zo skutočných potrieb učiteľov a žiakov, je vhodné, aby sa všetci pedagógovia stretli a spoločne si ujasnili, ktoré ciele, v ktorom ročníku a akým spôsobom sa budú snažiť naplňať.

Aby pri uplatňovaní ENV nedochádzalo k formálnemu prístupu, je dôležitá **aktívna účasť žiakov** a snaha o kreatívne riešenie konkrétnych problémových úloh vo vzájomnej spolupráci. Je tiež vhodné, aby boli aktivity ukončené spoločnou reflexiou (otázkami, ktoré smerujú k vyhodnoteniu uskutočnenej aktivity z pohľadu žiaka: ako aktivitu vnímal, čo si uvedomil, čo mu to priniesla, či sa

niečo nové dozvedel pre svoj život...). Z pohľadu učiteľa ide tiež o reflexiu smerom k napĺňaniu vytýčeného cieľa.

Účinnosť pôsobenia environmentálnej výchovy sa môže zvýšiť:

- realizáciou relevantných mimoškolských **aktivít** ako napríklad ekovýlety, exkurzie, brigády, súťaže, besedy, premietanie ekofilmov, zber papiera, zber batérií, triedenie odpadu, výsadba, Deň Zeme, Svetový deň vody, Svetový deň životného prostredia, monitoring, pozorovanie, skúmanie a podobne;
- zapájaním sa do programov, **projektov** a súťaží s environmentálnym zameraním (Recyklohry, EnvirOtázky, Zelený svet, Šikovniček, Zelená škola, Uhlíkoví detektívi, Strom života, Modré z neba, Živá voda, Deň Zeme, Deň mokradí, Náučný chodník základných škôl, Korešpondenčná škola ekológie, Škola podporujúca zdravie...).

Na inšpiráciu pri začleňovaní environmentálnej výchovy do obsahu rôznych vyučovacích predmetov môžu učitelia využiť **informácie a podporné materiály**, napríklad:

- Fryková, E.: Environmentálna výchova v edukačnom procese, Bratislava, 2012
https://mpc-edu.sk/sites/default/files/ucebne_zdroje/RNDr.%20Erika%20Frykov%C3%A1/e._frykov_environmentalna_vychova_v_edukacnom_procese%5B1%5D%20Copy.pdf
- Nevřelová, M.: Environmentálna výučba vo výchovno-vzdelávacom procese, Bratislava, 2008
- Iuventa, Praktik, Metodický portál, Publikácie
<https://www.iuventa.sk/sk/sub/projektpraktik/Methodicky-portal/Publikacie.alej>
- Globálne vzdelávanie, Virtuálna škola
<http://www.globalnevzdelavanie.sk/aktivity>
- ŠPÚ, Zavádzanie iŠVP v MŠ, ZŠ a GYM, Základná škola, Prierezové témy
<http://www.statpedu.sk/sk/svp/zavadzanie-isvp-ms-zs-gym/zakladna-sola/prierezove-temy/>
- Slovenská agentúra životného prostredia, Životné prostredie, Environmentálna výchova a vzdelávanie, Školské programy/Školské súťaže/Vzdelávanie učiteľov (*pracovné listy zdarma; programy: Enviróza, Ekologická stopa, Na túru s naturou, Beagle; súťaže: Zelený svet, Hodina ekostopu, Oči na stopkách, Hypericum, ProEnviro, Envirotázky*)
<http://www.sazp.sk/zivotne-prostredie/environmentalna-vychova-a-vzdelavanie/environmentalna-vychova-a-vzdelavanie.html>
- Lipka, Školské zařízení pro environmentální vzdelávání
<http://www.lipka.cz/>
- Líska, Regionálne združenie osobností a organizácií zameraných na ekologickú/environmentálnu výchovu
<http://www.liska-evvo.cz/doc/metodicke-listy-1>

Metodicko-pedagogické centrum na svojej webovej stránke zverejnilo Zoznam akreditovaných vzdelávacích programov, ktoré budú realizované v školskom roku 2017/2018. Pre oblasť environmentálnej výchovy sú to programy:

- **Možnosti rozvoja environmentálnej gramotnosti žiakov v základných a stredných školách**
- **Environmentálna výchova ako prierezová téma v MŠ**

<https://mpc-edu.sk/content/zoznam-akreditovanych-vzdelavacich-programov-ktore-budu-realizovane-v-skolskom-roku-20172018>

Učítelia môžu **spolupracovať s environmentálnymi centrami, strediskami a neziskovými organizáciami pôsobiacimi v tejto oblasti** na podporu skvalitnenia a vytvárania vhodných podmienok praktickej environmentálnej výchovy v škole i mimo školy v súlade s cieľmi výchovy a vzdelávania, napríklad:

- **Daphne** – Inštitút aplikovanej ekológie je mimovládna nezisková organizácia zameraná na ochranu prírody; expertná organizácia v oblasti ochrany a obnovy nelesných ekosystémov, manažmentového plánovania v oblasti ochrany prírody, environmentálnej výchovy, zvyšovania povedomia verejnosti a ovplyvňovania environmentálnej politiky.
<http://www.daphne.sk/>
- **Živica** – mimovládna nezisková organizácia, ktorá inšpiruje k zmene. Venuje sa vzdelávaniu, ekoporadenstvu a ponúka priestor na hľadanie seba samého (environmentálny program Zelená škola www.zelenaskola.sk).
<http://www.zivica.sk/>
- **Sosna** – ekologické vzdelávacie centrum SOSNA sídli 12 kilometrov od Košíc v Družstevnej pri Hornáde, slúži ako funkčná ukážka ekologickej, zdravej, estetickej, nízkoenergetickej a nízkorozpočtovej budovy s prírodnou záhradou.
<http://www.sosna.sk/>
- **Centrum environmentálnych aktivít** – mimovládna, nezisková organizácia združujúca ľudí so záujmom o životné prostredie a o zvyšovanie kvality života v Trenčíne a v regióne Bielych Karpát
<http://www.ekoforum.sk/o-nas/clenovia/centrum-environmentalnych-aktivit>
- **Slovenský zväz ochrancov prírody a krajiny** – dobrovoľné neziskové združenie občanov, skupín a organizácií, vytvorené v záujme ochrany prírody, krajiny a starostlivosti o životné prostredie.
http://szopk.sk/?page_id=28
- **Združenie ochranárov severovýchodného Slovenska – PČOLA** – združenie ochranárov v Starej Ľubovni podporuje víziu sveta, v ktorom energetické služby, potrebné pre vývoj ľudskej spoločnosti sú zabezpečované udržateľnou cestou na báze obnoviteľných zdrojov energie.
<http://www.zdruzeniepcola.org/>

- **Ekovýlety** – organizovanie a realizácia vzdelávacích výletov pre verejnosť, výlety pre školy, ekoturizmus, prednášok pre verejnosť a školy zameraných na lásku k prírode.
<http://www.ekovylety.sk/>
- **Strom života** – environmentálna, mimovládna, dobrovoľná a nezisková organizácia, nezávislá na politických subjektoch, registrovaná ako občianske združenie. Ponúka programy environmentálnej výchovy ktoré sú založené na systémových (holistických) základoch a zameriavajú sa na tému čistoty ovzdušia, na tému vodného a odpadového hospodárenia, biodiverzitu, na tému globálneho otepľovania a spotreby energie a na tému ochrany kultúrneho a prírodného dedičstva vrátane záchranu technických pamiatok.
<http://stromzivota.sk/>

Námety a inšpirácie na realizáciu environmentálnej výchovy sa nachádzajú aj na webových stránkach:

<https://www.datakabinet.sk/sk/Prierezova-tema/Environmentalna-vychova.html> (tabuľky, videá, prípravy)

<http://www.enviromagazin.sk/index.html> (odborný časopis o životnom prostredí)

<http://www.ekotopfilm.sk/> (filmy o životnom prostredí)

<https://play.google.com/store/apps/details?id=org.plantnet&hl=sk> (aplikácia na identifikáciu rastlín)

<http://www.watching.sk/sk/school/> (vychádzky, výlety, pozorovania)

<http://www.zivica.sk/moderneoodpadoch/> (interaktívny sprievodca nakladaním s odpadom)

<http://www.zivaucebna.org/site/page?view=kontakt> (Živá učebnica)

<http://ciernalabut.sk/category/enviro/> (portál – nové pohľady, neznáme témy, neobvyklé názory)

www.ssj.sk (Správa slovenských jaskýň)

<https://www.naturparke.at/vnoe/veroeffentlichungen/videos/> (prírodný park v škole, videá, publikácie v NJ)

<http://www.siea.sk/inovacie/> (inovácie, kreativita,)

www.nlcsk.sk (Národné lesnícke centrum)

www.sopsr.sk (Štátna ochrana prírody SR)

Učitelia už zrealizovali množstvo zaujímavých **aktivít a projektov**, ktoré nazvali napríklad:

- Urobme naše okolie zelenším – sadíme (vysadíme záhradky, predzáhradky doma, v škole, v okolí)
- Vysádzajme balkóny (liečivé rastliny, bylinky, drobné ovocie, zeleninu)
- Nekosme (dovoľme lúkam zakvitnúť)
- Pestujme bez jedov (bez pesticídov)
- Adoptujme si strom

- Vysádzajme ploty (nestavajme ich)
- Vytvoríme príbytky pre živočíchy (hmyzie hotely, búbky pre vtáky, príbytky pre ježkov)
- Pripravujeme napájadlá
- Budujeme náučné chodníky
- Čistíme studničky, potoky
- Pozorujeme prírodu

Štátny pedagogický ústav na svojom webovom sídle spustil **Metodický portál** ako priestor pre metodickú podporu inovovaných Štátnych vzdelávacích programov, kde učitelia nájdu pomoc, inšpiráciu a rôzne nápady a podnety určené na vyučovanie a tiež napĺňanie výchovnovzdelávacích cieľov prierezových tém.

V Bratislave 31.8.2017